

HIGIEN'A si SCOL'A

FÓIA

pentru

Sanetate, morbi, Educatiune si instructiune.

Votiv'a Tabla.

„Probabilmente nu a fostu nici-odata unu periodu in Istoria, in care mass'a mare a poporului se ffa fostu atâtu de neingrijita in datinele vietii ei, se ffa despretiuitu conditiunile sanetatii si se se supuna indestulirei cupiditatiloru atâtu de sensuali, cá in evlu mediu. Cetatile loru eráu murdare si pline de gunoiu si escremente; stradele anguste si fora sóre, casile loru intunecóse si scunde, la scalda mai nu cugetá nimené si ómenii se resfatiéu formalmente in abundanta alimentatiune de carne si de beuture alcoolice. — Sangele necuratu, secretiuni putrede si unu aeru miasmaticu, ne-evitabilele urmari, dechiara din destulu caus'a si vehementi'a bóleloru nou-escate. Apoi de si Cartagenii si-au luatú refugiu la sacrificii de ómeni si spre impacarea inversiunatiloru diei si-au jertfitu insi-si copfii sei, pana candu semi-civilisatii Europeni tramitéu la ceriu rugi peste rugi, se pare, cà nimenea, nici insi-si medicii, nu cugetáu la aceea, ca curatiuni'a, care sta mai aprópe de asemenarea cu Domnedieu, ar' poté fi unu preservativu si sanitariu midilocu asupra pestilentiei — ciumei. — In locu se indeparteze insisile cause, redicáu rogatiuni catra poterile mai inalte, cá se delaturereze actiunea loru. In locu se-i ffa retienutu medicii la curatiuni'a de sine potéu ei, precum facu sí cei de astadi, cautá a indepartá fantomele propriei fantasii a loru, numai prin medicamente.

Totu acele nedrepte datini ale poporului, cari au pusu fundamentu la infricosiat'a ciurma, au produsu si dispositiuni spre forme maligne ale morbiloru genitali, cari se manifestau in ulcere — sgaibe — putrede si puroioáse, degraba latítorie inflamatiuni si in ucigatorie desorganisatorie bubóie, cum veniá in aplicatiune caus'a specifica — molipsirea venerica. — Acestu principu se póte vedé si astadi unde acesti morbi suntu cunoscuti. — La unu omu, la care, se aréta o bóla genitala, se va aretá, cá in o forma mai blanda ori mai maligna, dupa cum i-va ff adeca curatieni'a ori stricarea sangelui si a sucuriloru lui!“

Prof. Dr. R. T. Trall in „Morbii organeloru genitali.“

Aparatulú genítalu omenescu.

Calitatea lui anatomica, destinatiunea fisiologica a lui, bólele lui si tractarea fisiatrica a lui.

(Urmare.)

Satirias'a ori prepotenti'a — satiriasis, — praepotia — se observa mai cu séma la conturbatiunile creerului — anume la *manía*, la inflamatiunea partiloru genítalu séu cá unu statu estrordinalminte iritativu topicu proprialminte urcatu prin midilóce iritative dietetice ori medicinali. Ea se manifestéza prin unu modu tare pronunsiatu spre neobicinuita désa impreunare secsuala, concomitata de incordarea medulariului si de versarea sementiei.

Redicarea patimei fundamentali, incungiurarea causeroru casiunatorie de patima, asia dara observarea unei diete stricte neiritatorie, locale recoritorie forme de aplicarea apei, adeca spalarea corpului intregu, culicupiulu suntu indicatiunile sanative.

Priapismulu — priapismus — este o abnorma iritatiune séu in urmarea altoru simptome iritative ale spinarii si ale fólului si se manifesteaza in incordarea medulariului durerósa fora versarea sementii, séu ca e o debilitate, escata din esorbitantielesexuali naturali ori nenaturali — onania, mosturbatiune — mai raru in urmarea altoru bóle ale genitaleloru si ale aparatului udului, a sistemii nervóse, a constitutiunii séu dupa o

sfortiare spirituala. Elu se manifestéza in o iritatiune a medulariului forte désa ori forte usiora si la cea mai mica cauza, ba si fora acést'a, in unu gradu mai pucinu maleresu este concomitatu de incordarea medulariului si de o mai mare ori mai mica puternica versare de sementia, — inse si aci pentru pré grabnic'a séu nedeajunsu urmat'a versare de sementia, neaptu spre impreunare, simtibilitate in bósie, doreri incordatorie in medulariu, neplacute simtieri in picíoře, in spinare, doreri in ceafa, conturbatiune in digestiune, morositatea animei, nevointi'a ori nepotinti'a la ori-ce lucru se observa desu dupa versarea sementii. Déca reulu pasiesce inainte, atunci urméza polutiuni, spermatooree involuntarie nóptea mai cu séma catra diua in asternutu in somnu sub visuri voluptuóse cu inca incordatulu medulariu séu in statulu seu discordatu; mai tardíu urméza versarea de sementia si diu'a cu ocasiunea urinarii ori desiertarii scaunului, la carutiare, la aspectulu ori atingerea de sec-sulu femeescu, la aspectulu sceneloru obscene, icóneloru voluptuóse, ba si la fantasia ocupata cu ast'feliu de obiecte. Pre langa enaratele mai susu urmari de patimi se mai ivescu in acestu statu debilitate de muschii inchidietori ai besicii urinarie, scaunu forte morosu, grentati in peptu si batere de anima, apropiarea paralisei a meduvei spinarii si a picioreloru, debilitatea ochiloru, impucinarea memoriei, mai adúnci conturbari de sufletu si hipochondria, slabire si o betejire constitutională generala.

Cá esfrea finala a hiperiritatiunei genitáli si debilitatei genitáli se aréta in fine *inpotenti'a*; la care inca mai póte ff voluptate sec-suala, inse ea nu ingadue indestulirea nici adeverat'a impreunare. Tóte urmarile mai susu aretate se ivescu si aci, dara in mai mare gradu.

Simptomele de debilitare sec-suala suntu la noi unu reu forte desu mai vertosu la cetatiani si la fetiorii asia díseloru staturi civilisate. Ele afla caus'a esplicativa in o mica parte in unilaterala hipercultura si stricarea moravuriloru generala; in cu multu mai mare parte in inderetniculu modu de nutritiune, care se exercéza inca din copilaría. Diet'a inderetnica produce cupiditate de placeri si digestiune rea si aceste éراس, precum si diet'a inderetnica insasi, iritatiune sec-suala. Iritatiunea sec-suala produce hiperiritatiune sec-suala si ambele devinu caus'a *onaniei*,

Cu acést'a inse ni se da zala finala, cá se incheemu lantiulu, de care pironitu omulu sensualu târae esistinti'a sa salutata la nascere cu cea mai bogata sperantia, in celu mai miserabilu modu, cá in verst'a barbatésca, in locu de cu puternic'a barbătia, micu de sufletu, debilu de caracteru si boliciosu si chilavu la corpu, semi ori totalu inpotinte se navigeze la limanulu casatorfei si fericirei casnice! — Vitiulu onaniei precum amu aretatu mai susu, din care se nascu aceste urmari, este cu multu mai latítu decátu ce se presupune! Elu se eserceza inca forte desu de mari si mici, de fetiori si fete, de copilasi si copilitie, de barbati si femei, de celibatari cá si de matróna si de be-trani. Cumcà onani'a se aréta si la copíi plapandi nu e indoiala, si aci póte provení din vestimente pré strimte, si pré calde, din dieta iritatorie, patu cu pene, necuratienia, bóle si daice memorale.

Moleschott dîce in „invetiatur'a midiloceloru de nutritiune“: Carnea si ori-care alta iirtatoria alimentatiune suscita boldulu secsualu; ea prematuréza, deja intrebuintiarea in tineretia si intrarea pubertatii la genulu barbatescu si femeescu“, si cu tóte aceste elu totusi recomanda o alimentatiune iritativa de carne in generalu, apoi ce se dîcemu despre cei ce nu pri-cepu.

Cele mai esentiali indigitatiuni sanative in inpotintia si priapismu suntu: vestminte simple, usióre, recoróse, cari nu casiuna frecare si iritatiune diu'a, asternutulu recorosu noptea fora pene, multa miscare, lucru, petrecere in aeru liberu. In casuri mai rele o cura laboriosa precum a recomendatu D. Vazmann, care in disertatiunea sa „Ce este nervositatea si debilitatea de nervi?“ ne enaréza urmatoriele: „La unu medicu celebru a venitu unu patientu bogatu si fruntasu si dîse: „eu asia cum sum, nu mai potu suferí viéti'a, mai este vre-unu ajutoriu in contr'a patimei mele?“ Mediculu 'lu esaminà diliginte si-i dîse: „Eu vedu cà Dt'a esti forte betégu si ca unu ajutoriu este cu potintia numai atunci, candu Dt'a vei avé curagiu, a voi sanetatea cu ori ce pretiu.“ — „Dt'a scfi, cà eu sum bogatu; nu-mi este nici unu pretiu pré mare.“ — „Tocmai pentru-cà esti bogatu, me temu, ca in daru me vei ff intrebatu de svatu, inse eu vréu se tî-'lu dau. „Dute dela mine dreptu acasa, chiama unu amicu onestu si î-i predà administratiunea

avutiei Dt'ale, a casei Dt'ale. Uita că posiedi aceste si retiene numai atât'a, câtu se-ti poti cumpará o saricutia de lucru ordinară, duratoria, o secure si unu arseu. Mergi pedestru la munte, la unu satu, inchiriaza-te la unu tieranu, mananca bucatele lui, si lucra lucrulu lui. Nutresce si cultiva in orele libere spiritulu Dt'ale in tóte dílele cu cugetele „urmarii lui Christosu“ de Th. de Kempis, si dupa-ce mai pucinu vei fi urmatu 3 ani de díle asia, apoi te vei întórce sanetosu in cetate, inse nu trebuie se uiti nici odata, ce ai invetiatu in satu.“ Patientulu a urmatu acestu svatu literalmente si nu este fabula, ca elu in etatea de 70 ani, mai poté cugetá la acelu medicu. — Mai departe bucate neiritabile, fora carne, fora aromate — piparce, otietu, piperiu, etc. — fora spirtóse, in unu casu si mai reu, încátu se póte, nici bucate calde, gatite, nici insusiu laptele, cea mai cu potintia mica evantitate de bucate preste totu si anume cin'a se fía forte timpurú, si fora ori-ce beutura si fora póme si cu deosebire nici cea mai mica lunecósa petrecere ori ast'feliu de cugete, scolarea se fía câtu de demanétia, in tóta diu'a un'a, vér'a doue spalari a intregului corpu, mai bine in semicupiu, — vedi acést'a — pre langa frecari, inse nici de cum spalari locali, ori bai locali, adeca ale genitaleloru si a impregiurului loru, nici unu culicupiu nici rece nici calduti, abstienerea totala dela impreunare, câtu si dela onania. Copfii ceru inca si o ingrigitória priveghiare si cei mai mari au adese-ori lipsa, cá se nu remana zedarnice cele mai bune intentiuni, de o ast'feliu de constructiune in patu, in câtu se nu póta nici-de-cum jacé culcati pre spate. Morositatea hipochondrica se caute insusi morbosulu a o departá prin o ocupatiune moderata, prin cetirea cartiloru glumetie si veselitorie si prin curagiós'a vointia in orele mai bune.

Fimos'a si *parafimos'a* — phimosi et paraphimosi. — Cea de antaia este acelu statu alu medulariului, candu preputiulu nu se póte trage in diosu de pre ghind'a medulariului. Ea póte fi inascuta si atunci trebuie largita prin operatiune, adeca crestarea preputiului, ea inse se aréta mai desu in urmarea inflamatiunei preputiului ori a ghindei si atunci are căm de obste originea sa in preces'a infectiune sifilitica pre langa seculamentu.

Fomente moderate caldutie si culicupiu in apa de 20—18°R.

$\frac{1}{2}$ —1 óra in duratiune, au se caute a redicá nemoderat'a in-cordare, inflamatiune si umflatura.

* *Parafimos'a* este unu statu contrariu celui de antaiu, adeca, candu preputiulu nu se póte trage éراس in susu si ast'feliu inflamatul preputiu constringe póte éراس inflamat'a ghinda ast'feliu, incâtu déca acestu statu va durá mai indelungatu, atunci pre langa o cumplita constringere a ghindei inflamate póte usioru intrá cangren'a si a casiuná perderea ghindei.

Sanarea acestei patimi se esecuta asemenea, cá la fimosa.

Cei ce se taie impregiuru nu potu suferí de ast'feliu de bóle.

Stricturile uretrei, adeca astuparea tiévei cu radie mai multe candu se pisie, perforatiunea ei, fistul'a ei si puroirea ei suntu cea mai mare parte remasítie a reu-decurselor sculamente in urmarea formarii ulceriloru sifilitice. Ele ceru, incâtu se mai póte sperá, o sanare, curatítoria si suscitatoria tractare prin spalare, fomite, iniectioni, tóte firesce cu apa curata dela 18—15° R.

Bólele de bósie si de epididimii. Inascute deviatuni in numeru, forma, marime si positiune ale bósieloru provinu in multifariulu modu, ele inse in cele mai multe casuri nu se potu redicá prin tractare. Câte odata aceste defecte conditionéza impedecarea partiala ori totala a functiuniloru secсуali.

Inflamatiunea bósieloru — orchitis — are caus'a sa cea mai mare parte in infectiunea siflica (sculamentu, siancheru) séu in lovirea, strîngerea, apasarea, lesiunea loru séu e o urmare a recei; câte odata se aréta si dupa desfrenari secсуali naturali ori nenaturali. Semnele ei suntu: inflarea bósieloru de multe-ori fórte mare — cá 1—2 pumni — dureri, cari se intendu câte odata la funea sementii si pana la fole si sioldi, rosiatí'a si ferbintial'a coieloru, ba si friguri vehementi si bolnavire generala.

Esírea acestei inflamatiuni este forte diversa. La o tractare drépta si sub conditiuni favorabili este morbulu de sine si pentru sine neinsemnatu, usioru si iute de sanatu, in alte casuri elu póte aduce morte ori diferite simptome cronice, adeca in duratiune, marime permanenta, adunare de apa — hidrocele —

corcinoma, atrofia, puroire. Tractarea la decursulu acutu este moderatu *recoritoria* cu apa de 15—12° R. ori *suscitatoria*, adeca cu remanerea fomenteloru mai indelungata — vedi aceste — cu observatiunea de odichna in patu, portarea unui suspensoriu, dieta stricta, si in contra friguriloru receruta generala tractare — semicupiu — eventualminte invelirea totala. La diferitele simptome cronice este aretata o tractare locala si generala *suscitatoria* cu ajutoriulu unei stricte diete, inse se nu cugete cinev'a cà aceste patimi s'aru poté redicá in o septemana, doue, ele duréza cu lunele si ceru rabdare, cá se devenimu la unu resultatu doritu.

Bólele cóielui potu fi asemenea cu cele ce se intindu preste tóta surfaci'a corpului, inse ele suntu in privinti'a caracteristiceii localitatiuni insocite de o mare mâncarime, simtiuri ardietorie, piscatorie, escretiunea are unu mirosu tare neplacutu si ele iéu usioru unu caracteru malignu, destrujitoriu, causticu, indirjitu.

O curatienia mare, spalare désa cu apa de 20—18° R. fomite *suscitatorie* portate in unu suspensoriu, incungiurarea a ori-ce frecari ori iritatiuni si liniscea suntu indicatiunile sanative; incátu inse patim'a locala ar' fi legata de un'a generala séu ar' aterná dela sucurile interne, se cere si o cura fundamentala universalá si o strinsa dieta cá conditiuni de sanare mai departe.

Bólele funielorú seminali atêrna mai totudeaun'a dela bólele bósielorú ori mergu cu aceste paralelu. Si aici se aréta simptome inflamabile, strêngere de apa, inflarea vineloru si diverse cronice degeneratiuni. Tractarea e asemené cá si la bólele bósielorú.

Bólele besicutielorú seminali decurgu cãm intunecosu si necunoscute; ele suntu supuse unui cataru acutu si cronicu, si cestu de pre urma casiuna usioru ingrosiarea si intarirea paretiloru, largirea, conturbatiunea, cangren'a loru si intarirea sementiei.

Bólele prostatei, cari urméza mai totudeaun'a insocite de alte bóle ale organelorú vecine, suntu: inflamatiunea acuta si cronica, marimea si intarirea, puroirea, impetrierea mucului prostatei, tubereuli, etc.

Puroirea se póte estinde preste vecinele organe si casiuna

o destrugere generala. Iritabilitatea, ce este legata de aceste patimi p \acute{o} te casiun \acute{a} versarea sementiei — polutiuni, spermato-ree. — Marimea si intarirea ei potu se se estinda ast'felu, c \acute{a} se impedece es'irea sementiei, a escrementeloru si a udului. — Conturbarea escretiunei udului d \acute{a} usioru ansa la ureniia — infectiunea sangelui prin udu.

In ambele b \acute{o} le de pre urma suntu indicate c \acute{a} midil \acute{o} ce locali blandu suscit \acute{o} rie fomite, spalari, culicupiu cu apa de 20—18 $^{\circ}$ R. D \acute{e} ca se areta reulu mai latitu atunci e indicata eur'a universal \acute{a} : semicupiulu, invelirea totala si o dieta stricta,

(*Va urm \acute{a} .*)

Svatiri pentru parintii cu copii scrofulosi.

Profesorulu la universitatea din Kiel Esmarch a datu urmat \acute{o} riele f \acute{o} rte ponder \acute{o} se regule pentru copii scrofulosi:

1. Copfii au se resufe c \acute{a} tu se p \acute{o} te mai multu aeru curatu, pr \acute{o} spetu. — Fiindu-c \acute{a} nimicu nu strica mai multu aerulu, dec \acute{a} tu presentia multoru omeni intr'o localitate angusta, copfii scrofulosi se nu petr \acute{e} ca indelungatu in localitati pr \acute{e} implute si reu aerite, ci prec \acute{a} tu se p \acute{o} te se petr \acute{e} ca t \acute{o} ta diu'a in aeru liberu.

Unu isvoru principalu alu scrofularei este dormirea prunciloru in camere intunec \acute{o} se pline de omeni si de alte necuratenii. Chili'a de dormitu se fia dara prec \acute{a} tu se p \acute{o} te mare, aerita, lumin \acute{o} sa si uscata, diu'a cu ferestile deschise, s \acute{e} u baremi curata si neincarcata cu c \acute{a} te-t \acute{o} te. Cea mai bine situata chilia a casei se se intrebuintieze de chilia pentru dormitu, in care apoi se d \acute{o} rma c \acute{a} tu se p \acute{o} te mai pucini, c \acute{a} ci unulu strica aerulu altui'a.

Paturile cu perdele si asia numitele alcofuri suntu pentru dormitu absolutu daun \acute{o} se, pentru-c \acute{a} nu se potu bine aer \acute{i} .

T \acute{o} te pilotele, perinile cu pene suntu daun \acute{o} si \acute{o} se sanetatii. Pilote umplute cu paie, ori \acute{e} rba de mare ori peru de calu suntu potrivite pentru asternutu, \acute{e} ra pentru acoperitu o patura, cerga de lana. Asternutululu patului se ffa adese-ori espusu radi \acute{e} loru s \acute{o} relui si aerului curatu, c \acute{a} ci elu usioru se umple de evaporatiuni daun \acute{o} si \acute{o} se.

Si pré-umplutele localitati de scóla casiuna adese-ori scrofulé. Este dara datorinti'a invetiatorului, a ingrijí pentru aeru curatu in scóla si déca acést'a nu s'ar' observá, este mai bine a nu tramite copfii la scóla pana nu se redica ból'a.

Prescris'a aerire in scóla prin deschiderea ferestrilor si a usiei dupa tóta ór'a de lectiune, nu o pré obsérva invetiatorii mai vertosu érn'a. temendu-se se nu-si recésca scól'a. Dar' e mai bine in scóla rece, decâtu in scóla cu aeru stricatu.

2. Copfii au se fía tienuti in cea mai mare curatienia. Ori-ce negrijire a pelei póte aduce copfiloru scrofulé; ori-ce manjire, ce se lipesce de pele mai indelungatu, casiuna esanteme, pentru aceea ap'a si sapunulu se nu fíe crutiate la copfi. Fia-care copilu candu se scóla se fía curatítu dela crescetu pana la talpi séu prin frecarea corpului cu unu burete udu ori o cârpa uda séu prin spalarea corpului intregu cu apa stemperata dela 22--18° R. si apoi stersu bine. Vér'a suntu priincióse pentru copfii scrofulosi baile de mare. Unde inse aceste lipsescu, ele se potu oresicum inlocuí prin invelirea uda, care se esecuta in modulu urmatoriu: demanéti'a o óra inainte de scolare se ié copilulu din patu caldu si se pune pre altu patu gatitu inainte, adeca preste acést'a se pune o cerga de lana caldurósa preste ea unu lintiolu — lepedeu — moiatu in apa curata, próspeta si bine storsu, preste acést'a se pune copilulu si se infasiura mai antaiu cu lintiolulu apoi cu cerg'a asia cá se nu-'lu stringa dar' totusi se vina bine alipite de corpu, asia invelitu se astruca bine si se lasa pana-ce affa piacere — 1—2 óre — apoi se se desvelue si se se frece iute cu unu burete udu ori o cârpa uda, moiata in apa rece próspeta, apoi se se usce bine prin frecare, se se imbrace si incátu e timpulu favoritoriu se se mane in aeru liberu, incátu nu, se se puna éراس in asternutu uscatu, cá se se incaldiésca. Perulu capului se fía scurtu taiatu si bine peptenatu, apoi spalatu.

Unele mame au obicei a nu spalá capulu copfiloru sugatori si prin acést'a negligere se nascu bube in capu — spurcu — cari se inscortiescu si casiuna inflamatiuni de ochi si de urechi, umflarea ghinduleloru la grumadiu si in ceafa. Cumcà acést'a murdaría ar' scutí capulu móle alu copilului este o superstitiune

grosolana. Si la cei mai mici copii trebuie spalatu capulu in tóte dñele cu apa caldutiá, câte odata in casu de lipsa si cu sapunu.

III.

Siarlaculu.

Siarlaculu ori scarlatulu — scarlatina — intra cu friguri adeca: o indispositiune generala, capu greu, doreri de capu, friguri vehementi, inflamatiunea gítului. Dupa unu decursu de 24—48 óre dela ivél'a lui se aréta esantem'a, care consta din pete rosii cá siarlaculu ori rosii inchise, ce crescú totu mai tare, pana-ce in fine se contopescu si ast'feliu acoperu ele pelea cu o asemené rosiatia. Acést'a esantema, acarei procesu este legatu de o mancarime si ardere, póte decurge séu cu totulu nedu séu cu noduri mici. Dupa aparitiunea esantemei frigurile si simptomele catarali in gítu incepu a remite, si in loculu lor se aréta simptome gastrice, adeca: gustu amarú, greatia, limba spurcata s. a. Esantem'a incepe cu a 5—8 dñ a esistintii s'ale a disparé, siepuindu-se pelea in facia ca tarítile in celelalte parti ale corpului in petece mai mari. In ast'feliu de modu póte in casu favorabilu a intrá sanatatea prin sudori si diaree critice. Inse nu totudeaun'a decurge acést'a bóla asia favorabile, mai vertosu la tractare alopotica, caldurósa, fiindu-cá atunci se aréta multifarie simptome nervóse, convulsiiuni, tetanu — spasmi intiepenitori — delirii etc. si ast'feliu se amana reinsanetosiarea si este comitatata de bóle posteriori séu in urmarea acést'a póte intrá mórtea pre neascutate.

Tractarea scarlatului este asemené cu tractarea versatului si a morbililoru, inse cu acea deosebire, ca fiindu-cá frigurile scarlatinei se caracteriséza prin o ferbintiala manina, este de lipsa a portá grigia si mai mare pentru o tractare recoritoria inse totu odata asemené mesurata tieneré. Inaltiat'a, amenintiatori'a de periculu caldura a sangelui are se fia scadiuta prin semicupiu cu urmand'a inveluire totala si cu invelirea grumadiului. Congestiunile sangelui catra capu au se fia stemperate prin fomite recoritorie cari respingu sangele, au se fia totu-odata insocite si de forme suscitatorie, detragatorie de sange. Adeca cum am dñsu mai susu, dupa unu semicupiu se urmeze invelirea totala, cu fomite recoritorie, adeca schimbate adese-ori la gítu si pre capu, cari dupa-ce ar' inctá dorerile de capu nu mai suntu de lipsa, éra dupa incetarea doreriloru in gítu, au aci se fia schimbate cu cele suscitatorie, adeca bine stórse si raru schimbate, acoperite dé-supr'a, apoi cu spalarea ori semicupiu dupa invelire.

Diet'a se fia strinsa, indiferenta, chilia nu pré calda 15° R. érn'a, vér'a câtu de recorita, ferestrele érn'a desu deschise, vér'a pururea, schim-

barea rufeloru de trupu si de patu, patulu se fia fora pene, setea stemperata cu apa curata, próspecta.

Dropic'a, care de multe-ori se aréta dupa tractarea alopotica a scarlatinei, inse nici odata dupa tractarea potrivita fisiiatrica, inca are se fia asemené tractata dupa impregiurari si individualitatea bolnavului.

Unu esemplu eclatantu voiu aduce si aici din pracs'a si patim'a mea de demultu. In érn'a anului 1841 s'a bolnavitu o fetitia a mea de 5 ani, un'a a altui amplotiatu in asemené vârsta si trei fete a unui servitoriu, de scarlatu.

Eu si cu mediculu contumatialu tienuramu consiliu si deciseramu a tractá bietelesu patiente dupa prescriesile alopotice cu caldura, cu apa statuta, care nu stêmpera setea — si ból'a nu numai cà nu incetá, dar' ea se urcá totu mai tare. Afandu-se pre acelu tîmpu in carantiu'a Timisiului D. Dr. din Romani'a Stege, 'lu consultaramu si pre densulu, firesce, cà si elu tienendu la sistema, aproba procedur'a nóstra, si bietelesu fetitie fura a patr'a dí mórte, arse de séte si de ferbintiala. — Ce a facutu servitoriulu, elu nu a primitu nici unu medicamentu, nici unu consiliu dela noi, ci vrendu se scape de copii, avendu vre-o siepte — manà fetitiele bolnave afara pentru necesitatea corpului. Si éta minunea! fetelesu aceste fora medicu, fora medicamente. manate afara — in aeru liberu recoritoriu — nu numai cà nu morira, ci spre infruntarea nóstra si a medicinei se insanatosiara in scurtu tîmpu fora vre-o remasítia postuma, ast'felu, de tata-seu, care erá unu omu egoistu cu anima de pétra esclama: „die ganze Woche Kranke in Hause haben und Sonntag erst keine Leiche!“ — tóta septeman'a a avé bolnavi in casa si domineca nici unu mortu. —

Cumcà in Siarlacu arde pelea se vede de acolo, cà ea se sipue si la o ast'felu de ardere, câtu de folositoria póte fi recorirea pelei prin intrebuintiarea apei, nu e lipsa a mai documentá, càci cine are voia de pricepere va pricepe! Eu inse deplangu si astadi 3 copilitie omorite asia dicúndu dupa sistem'a alopatica.

Mai suntu inca de insemnatu *Rubeol'a* — rubeola — si *Miliaria* — milliaria. — Cea de antaiu tiene loculu intre scarlatu si morbili, si aréta simptome acusi mai multe, acusi mai pucine din un'a ori alta bóla. Ea se aréta cà si acelé epidemice si concomitéza pe aceste, ori le precedéza.

La o tractare amesurata, care e asemené cà cea a scarlatului, ori a morbiliiloru, decurge fora periculu, póte inse deveni periculósa la o tractare rea, caldurósa.

Miliaria, care are nume dela meu — millium — fiindu marunte cà bóbele de meu se aréta cu o cumplita desvóltare de caldura sub nespusa téma si constringere de anima care tiene 24 óre, candu apoi se revérta o sudóre proлива cu- ori fora miliaria. Sub acést'a sudóre intra apoi ori unu colapsu — caderea poteriloru — si cu elu mórtea, ori ca sudórea se micioréza, poterile se reculegu si sanatatea se reintórece.

In stadiulu primu recoritorie spalari si bai, apoi blandu suscita-

torie frecari de pele cu linteoli udi in stadiulu torpidu, — ultimu, intrangu si delatura pericolulu acestei bóle infernale.

Bai'a de lumina si de aeru.

(Urmare.)

Déca viéti'a peste totu insemnéza o continua schimbare, o caracteristica permanenta miscare de materia, apoi noi aflamu in miscarea temperaturéi unu momentu de viétia din cele mai ponderóse. Nimicu nu e mai schimbatiósu vré se díca mai miscatu, cá temperatur'a atmosferei, ce ne incungiura. Schimbarea temperaturéi forméza si motorulu principalu alu aerului, fiindu-cá prin aceea se intetiesce acést'a la unu necontentitu flucsu de aplanare si prin acést'a se curétiá si reinoesce pururea.

Dar' unde aflamu noi motorulu miscarii temperaturéi? Elu este pentru noi copíi pamentului a se cautá si aflá singuru numai in sóre, adeca in radiele luminei lui, in primitivulu isvoru alu intregéi vieti terestre. — Dupa cum ele adeca ne luminéza mai scurtu ori mai indelungatu, oblu ori pediesiu cu atâta mai multu simtímu noi miscarile temperaturéi corespundietorie acestei schimbari. Aceste de pre urma suntu dara o lege a naturei adúnca, care a domnitu din eternu, prin urmare ea trebue se fia o absoluta recerintia si pentru organismii ce prosperéza sub ea, adeca pentru plante, animale si ómeni.

A se subtrage dela lumin'a sórelui, dela celu mai inaltu motoru de viétia, casiuna in consecinti'a sa pururea lipsa de miscarea temperaturéi si fiindu-cá acést'a se manifestéza cá o lege de viétia absoluta, urméza din defectulu ei neincungiuratu o vestejire a vietii. Acést'a de pre urma apoi pune fora tóta indoial'a fundamentu la fiitoriele bóle, vré se díca, ca dupa ce conturbarea metamorfósei a ajunsu la unu gradu otaritu, ea provóca o reactiune, adeca o nisuintia si actiune a poterii sanative, cá se restitué éراسi ecvilibriulu metamorfósei!

Noi trebue dara se recunóscemu cá o cumpanitoria lege a naturei, a ne espune dietetice variatiuneloru temperaturéi atmosferice. Din contra a se abstrage dela ele si a tiené mai tóta ból'a escata din recéla, precum s'a facutu acuma de aksioma, si apoi prin vestminte gróse de o parte, precum de alta parte prin crutiarea sfortieloru corporali a retiené tóta incaldírea departe dela corpulu seu, jace celu mai eroneu principiu alu dietetice si alu educatiunei! Cu cátu noi ne incuiemu dela variatiunile temperaturéi prin vestminte gróse si petrecere in chilii, cu atáta mai tare va degenerá metamorfósa, cá cu atáta mai otaritu se fimu pregatiti la o critica reactiune a unei neobicinuite receli prin aeru, fia acést'a reactiune macaru numai o trochna, la absolut'a normala metamorfosa nu e ertatu a proveni nici acést'a ca una estraordinarea escretiune de materia! Din contra cu cátu noi ne vomu espune si esercea in diferintiele temperaturéi, cu atátu mai bine ne va umblá. Prin unu contactu regulatu dieteticu cu cei mai inalti vehiculi de viétia, lumin'a si aerulu

devine metamorfosa energica, normala, prin care se astupa isvorale bóleloru, séu cea mai mare parte le potemu incungiurá. — Cum ne espicamu noi mai aproapele necsu alu acestúi procesu, justificarea acestúi rezultatú?

Dupa o lege fisica cunoscuta lucra recorirea constringatoriu, precum si incaldirea expansivminte asupra corpuriloru neinviata. Fiintiele víi suntú supuse acestei legi in sí mai mare gradu, si adeca in aceea proportiune, precum suntú ele constituite prin o simtibila sistema nervosa.

Contractiunea si expansiunea efeptuescu strabatatorie profunde miscari ale atomiloru pre sém'a formandeloru molecule; cu câtú este o fiintia mai inaltu organisata, cu atât'a are lipsa de o grabnica si fina straformare, adeca de formatiunea si desformatiunea particeliloru spre cristalisatiunea si solutiunea materiei sale, ce are asemené insemnatare cu miscarea moleculeloru.*)

Precum e de obste cunoscutu functionéza plumanii si anim'a cu o regularia contractiune si expansiune; inse acestei duple miscari, de si nu in asemené gradu ritmice, suntú supuse mai multu ori mai pucinu tóte organele si organutiile pana diosu la globuleii sangelui. Muschii ne preséza servitiile lorú numai prin periodice contractiuni si expansiuni; matiele potú éra si miscá inainte contienementulu seu numai in virtutea acestei duple functiuni. Acelu stomacu digeréza mai puternicu, care impreuna cea mai mare expansiune cu urmánda energica contractiune. Actula conceptiunei si alu nascerei se póte esecutá éra si numai prin corespundietóri'a contractiune si expansiune a mitrei. Cu câtú pupil'a ochiului perde din acést'a dupla capacitate, cu atâtú mai reu se póte esecutá vederea. Anologu este relatiunea si între organele ghindulóse, ficatulu, splin'a, renunchii, ghindulele salivali si sudori fere a besiceii etc. si mai insemnatu la cele doue principali sisteme de transportu in organismulu omenescu, adeca la sistem'a nervosa si sistem'a vasaloru.

Spontan'a capacitate de contractiune si expansiune, ce jace in laintrulu organeloru, nu e de ajunsu, cá se sustiena functiunile lorú normalminte, ci ele trebuescu inaintate si desvoltate esentialmente prin impulsu esternu. Si aci jóca o rola insemnata recoririle si incaldirile organice si atmosferice, o insemnata conclucratoria rola de viétia. Apoi de si nu ne potemu lipsi de incaldirile si recoririle hidriatice — cu apa — ele totusi se potrivescu eminalminte spre scopuri terapevtice — de cura — adeca in bóle, unde se cere o intensiva recorire si incaldire. Sub *incaldirea organica* intielegemu ace'a, care se provóca prin midilocirea sistemii nervóse mo-

*) Ed. Reich ne dá in opulu seu „Omulu si sufletulu lui“ urmatori'a definitiune despre atomu si molecula :

Tóta mater'a este eteru; numele unui atomu merita numai atomulu eterului. Déca unu numeru alu atomiloru de eteru se intalnesce la oálta, resulta de-abié unu atomu de corpu, séu proprialminte o molecula.

Eterulu e fora cvalitate, fora inceputu fora fino, neproductiveru, nedestruigeru; eterulu este universulu, pentru-ca nestramutabilitatea face esenti'a atomului de eteru, pentru aceea este ea absolutminte unimea.

Rotirea pre langa osia a atomului de eteru este prototipulu toturoru aparitiune-

forie prin silinti'a muschiloru la laborea corporala, turnaria, marsiuri fortiate, urcarea muntiloru etc. *Organic'a recorire* se osecuta simplaminte prin contrariulu acesteia, adeca prin odichna, repausu. Tocmai asia de ponderose suntu recoririle si incaldirile *atmosferice* sub midilocirea sistemei nervose sensitive, care anatomice este strinsu separata de sistem'a nervosa motoria.

Pretutindenea esercitiu face pe maestru, pentru aceea trebuescu eserciatu si nervii sensitivi, ca se remana poterosi si adeca ca o conditiune cardinala pentru sustinerea in stare sanetosa a intregului organismu.

Omulu este capace de multifarie simtieminta, inse esercearea in simtiemintele temperaturi adeca in variatiunile temperaturi seu miscari este un'a din cele mai ponderose, caci alt'feliu nu ni-ar' fi pusu creatiunea in asia strinsu relatiuni cu ele. Fioresce ca e cu totulu amesuratu naturi a ne scuti de temperature estreme, pentru-ca caldur'a si frigulu in unu gradu mai inaltu destruge de-dreptulu organismulu, inse de alt'a parte este erasi o gresiala mare a se subtrage dela o midilocia miscare a temperaturi.

Prin ori-ce inducere a variatiuneloru temperaturi atmosferice in pele se eserceza acestu dignitariu organu secerninte in contractiune si expansiune amesuratu naturi, si functiunea perfectu cu 7 milione a ghinduleloru de pele ale sale, adeca atatu in espirarea morteloru gase si aburi, catu si in inspirarea unui aeru curatu, — exosmose si endosmose — Cu tote aceste formeza aceste numai o reactiune a unui normalu esercitiu de pele; o alta esentiala este urmatoarea: Prin bogat'a de fibre nervosa retioa, care se estinde in pele, functioneaza ea si ca unu *polu nervosu* — facia cu meduva spinarii si cu creerulu ca polu opositu. — Impresiunile, ce le primesce se reflecteaza mai multu ori mai pucinu asupra toturoru organeloru interne, prin care si aceste se intarescu si eserceza in contractiune si expansiune; ca exemplu se pote aceta constatata prin urmatori'a observatiune cunoscuta ori-carui omu: Deca ne espunemu unei estensive — grabnica si afundu patrundiatoria — recorire de apa, ori unei estensive — blande inse duratorie — recorire de aeru, apoi se aficieza simtibilu totudeaun'a mai antaiu besic'a urinaria ca organu internu, vre se dica, ca ea prin recorirea pelei se ataca ast'feliu, respective se constringe asiederea, incatu ne simtimu siliti a desierta continementulu seu relativminte pucinu. Anologu, jace in tusa provocata prin recorirea pelei nimicu alt'a, decatu o puternica reflexiva contractiune a membranei mucose in peptu pentru de a lapeda acumu-

loru. Se finu specifice omenosi si se mesuramu. asemenamu, se ne servim noi debili de o chirj'a: Se contiena ea o miltiona parte a unui cubicu miltionimetru unu miltionu de atomi; acuma se se roteasca in fiacare mai mica parte a timpului, dara in o miltiona parte a unui tertiu, fiacare atomu odata pre langa osi'a sa. Ce resulta de aci? Esplicatiunea causei ultime, cunoscinti'a Alfei si a Omegi. Este vre-unu simbolu pentru priceperea aceste relatiuni?

Pentru atomulu de eteru este dara parter miltiona a unui tertiu unitatea timpului, pentru pamentu este 24 ore, pentru o sistema controla de sora bilione de ani; pentru unu infusoria este unu minutu, totu aceea, ce suntu pentru omeni 50 ani etc.

latulu mucu. Asemené procede acestu procesu la tóte organele si sistemele organeloru, a caroru energica, dupla functiune sumarminte efectu-esce, tocmai o perfecta circulatiune a sangelui, provocandu pretotindenea o normala formatiune de molecule si cu acést'a asigurandu unu mai mare gradu de sanetate. Negligérea esercitiului termalu — de caldura — alu pelei are neincungiuratu de urmari nu-numai debilitatea acesteia, ci o si univarsala debilitate a doue sisteme de organe adeca a sistemii nervóse si a sistemii vasaloru.

De aci potemu fi cu totulu convinsi, ca modern'a, de atatea ori tanguit'a nervositare, este cea mai mare parte unu productu alu mole-sirei, adeca o viétia de nervi neindestulita simptomisata, care se produce din líps'a esercitiului amesuratu naturei alu nerviloru sensitivi si motori.

(Va urmá.)

Poterea mamei de familia in economi'a higienica a casei.

(Finea.)

Venimu la alu patrulea modu alu actiunei otietului, la cvalitatea acidului aceticu, a atacá paretii vasaloru, a solví metalele si alcalinele loru si a induce in organismu solubilile saruri metalice cá veninu. — Acést'a proprietate a otietului este mai periculósa, càci ea casiuna boli-ciuni si bóle cronice de tóta form'a midilocindu primirea venineloru de nervi ale metaleloru in sange. Acést'a parte dara a otietului o vomu desfasiurá, candu vomu tractá despre vasale, in cari se gatescu buca-tele, ici fia-ne permisu a aretá, ca otietulu casiuna opacitatea linteí ochi-loru si prin acést'a asia numit'a *albétia*, adeca intunecimea vediutului.

Fiacare betejire este in ochii unui higienicu mai multu cá o in-templare, ea este urmarea unei sciute ori nesciute calcari a ore-carei legi naturali, fiacarui bolnavitu premerge violarea unei legi naturali, si totusi bolnavirea insasi este éراسi numai o consecinta implinire a unei legi naturali. — Cautandu dara auctorulu nostru dupa caus'a desvol-tarii albétiei in ochii ficei sale fóra veste, aflá ca ea dedandu-se la gus-tarea otietului, a mancatu mai multe luni prandiulu si cin'a in tóte dílele acrite cu o evantitate de otietu nefertu, care sciá se si-lu procure pre fu-risiu, si din acést'a cauza a orbitu, intunecandu-i-se linteá ochiului, adeca desvoltandu-se albéti'a.

Acidulu aceticu dilutu, adeca otietulu gustatu intr'o mesura mai mare are cu cea mai mare probabilitate periculóse relatiuni catra linteá cristalina a ochiului. Linteá cristalina, — o formatiune pelucida bicon-vecsa, care sta indereptulu pupilei — luminei — ochiului — este adeca loculu acelei orbiri, ce o numimu *albétia* séu mai bine *cataracta*. Albéti'a este dara o turburare a acestei linte asemené unei laptóse turbure coagu-latiune, inghegarea contienementului seu. Materi'a de edificatu a linteí consta in statulu sanetosu din 2 parti a unei umedieli limpede in form'a albusiului de ou, numita *globulinu*. Inghegarea, opalescirea acestui globu-

linu in linte este cataract'a. La acést'a bóla, la acésta intunecime a linteii potu tóte celelalte medie ale ochiului remané sanetóse.

Chemii'a fisiologica, ne invétia, ca afara de organismu, este acidulu aceticu dilutu, asia dara otietulu, care globulinulu linteii ochiului din o modificatiune solubile, chiara cá cristalulu cu incetulu prin continua atingere o transpune in unu statu opacu, nesolubilulu, nepelucidulu. Prin otietu devine dara linteii ochiului permanentu morbósa, necapace de functiune, déca elu in corpulu viu ajunge pana la unedial'a ochiului si linte. Cu cátu va fi acidulu aceticu in otarite margini mai dilutu, cu atátu mai securu, de si mai cu incetulu se va aretá acést'a laptósa turburare a linteii si a globulinului.

Acést'a este o sentintia ponderósa documentata prin experiménte la animale, care nu e de a se aplicá numai la betejirea linteii, ci si la invenitatoréa comuna actiune a otietului asupra sangelui.

Acést'a caracteristica relatiune a linteii ochiului catra otietu, ne da in privintii'a preservatiunii higienice unu cumpanitoriu semnu pentru dietetic'a gustare a otietului. Déca adeca se póte adeveri, ca gustatulu otietu merge inainte neschimbatu pana la rivulu sangelui, apoi atunci ne jace pericolulu fórté aprópe, ca dupa abusulu dieteticu alu gustarii otietului se póte deduce se produca o morbósa turburare a linteii, o orbire cataractala. O ast'felu de turburare a linteii va intrá inse mai neincungiuraveru atunci, déca mai multe luni ori ani se va intrebuintiá otietulu in tóte dílele in vre-o mancare, ast'felu ca o neintrerupta reversare de otietu se afle locu in sange (si limfa si care se se arete in tóte tienturele portatorie de globulinu. Déca inse gustarea otietului s'ar' intrerumpe mai multe díle, apoi poterea de complanare a organismului, va complaná oresicum acumularea otietului si va scuti linteii de intunecime.

Fiindu-cá acidulu aceticu se desface cea mai mare parte in sange si se lapeda éraii afara din sange mai cu séma prin urina si sudori, se potu esplicá casurile, unde omenii intrebuintiéza la parere otietu bunu fora se se schimbe metamorfosa. Atáta inse sta neclatitu, ca otietulu intrebuintiatu in tóte dílele in catatime mai mare se póte face unu veninu de sange si inca unu veninu specificu pentru linteii ochiului si ca elu póte in ea nemidilocitu produce albétia ori cataracta.

Fiindu in sa, ca precum la tóte veninele, asia si la invenitarea cu otietu are se decida constitutiunea corpului, déca are timpulu betejirei se intre mai inainte ori mai tardíu, si prin urmare sangele se remana unu timpu mai indelungatu ori mai scurtu tolerantu catra otietu, detorintii'a nóstra este cu privire la amenintiarea linteii ochiului, a admónii publiculu sub tóte impregiurarile, cá se tiená cumpetu in gustarea otietului si déca 'lu va intrebuintiá, se intrebuintieze numai otietu curatu, limpede, care 'lu póte produce acasa din vinu curatu.

Redactoriu: **Dr. P. Vasiciu.**

Editoru: **N. F. Negrutiu.**

Imprimarii'a Diecesei de Gherla 1878.